

1918-1920s. The source of information was mainly his memoirs, which were published only in 2013 – L. Biletskyi «My Memories (1917-1926)». The formation of the Ukrainian-centric position of this scientist, his active participation in the revival of the national school as an invaluable experience for further organizational work on the creation of the Kamianets-Podilskyi State Ukrainian University are analyzed. Attention is paid to the formation of L. Biletskyi as a scientist under the influence of scientific ideas and activities of V. Peretz, in particular, the philological seminar organized by him at the University of St. Volodymyr. The significance of this gathering of intellectuals was that it produced a whole constellation of famous Ukrainian cultural figures, among whom, in addition to L. Biletskyi, I. Ohienko, S. Gaevskyi, M. Dry-Khmara. The Kamianets pages of L. Biletskyi's biography are outlined as a starting point for his further scientific and educational work. In particular, it refers to such organizational measures as the involvement of talented teachers and students, the teaching work of a scientist, the promotion of Ukrainian literature, the publication of textbooks and teaching aids. Also, the vectors of scientific activity of the scientist – a historian of Ukrainian literature, a Shevchenko expert, a theorist of literature – are characterized in general terms.

Key words: Leonid Biletskyi, his scientific and educational and organizational work, Kamianets-Podilskyi State Ukrainian University as a national project.

Отримано: 10.11.2022 р.

УДК 82.0

DOI: 10.32626/2309-7086.2022-19.89-99

Олександр Волковинський

ORCID 0000-0002-0490-9743

*доктор філологічних наук, професор
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка*

Сергій Гнатенко

ORCID 0000-0002-9904-1341

*аспірант
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка*

ВИНИКНЕННЯ І ФОРМУВАННЯ ПОНЯТТЯ «АРХІТЕКТОНІКА» В ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОМУ І НАУКОВОМУ АСПЕКТАХ

У статті розглядаються основні моменти в еволюції поняття «архітектоніка» від передумов і моменту формування до сучасності. Сьогодні архітектоніку доречно визначати як впорядковану загальну цілісність тексту і твору шляхом гармонійного співвіднесення усіх змістовно-формальних елементів.

Ключові слова: архітектоніка, композиція, мистецтво, стиль, структура, твір, текст, форма, цілісність.

Постановка проблеми. Підґрунтя для виникнення поняття архітектоніка було сформоване ще в епоху грецької античності. Особливої вартості для формування загальних уявлень про системність, впорядкованість і

цілісність набули доктрини Платона (428/427 до н. е. – 348/347 до н. е.) і Арістотеля (384 до н. е. – 322 до н. е.). За усіх принципових відмінностей між концепціями цих двох давньогрецьких титанів у їхніх роботах проглядає спільна риса. І Платон (а надалі – платонізм, неоплатонізм), і Арістотель (а надалі – арістотелізм) намагалися впорядковувати знання, спостереження, уявлення за чіткою структурою.

Поняття «Єдине» і похідне від нього – «єдність» визначали, за Платоном, сутність загального й окремого буття. Зазначені якості здатні до принципового впливу на організацію і структурування різних видів дійсності. «Єдине, за Платоном, – це принцип (сутність, субстанція) буття; принцип істинності й пізнаваності, адже лише те, що визначене – усвідомлюване, пізнане; принцип цінності, оскільки саме обмеження спричиняє порядок і вдосконалення» [9, с.8]. Єдине, за Платоном, також забезпечує чітку конфігурацію безлічі елементів, надає їм відповідні форми, взаємопов'язане з сутністю буття та його впорядкованістю. Платоном уперше створено цілісну і впорядковану систему світобудови на засадах гармонії. Теоретична спадщина Платона також вважається класичним вирішенням проблем «універсалій» [18]. «Ідеї (Форми)», «Єдине», «Гармонія», «Універсалії» – важливі категорії, що стануть у нагоді наступним поколінням мислителів, які говоритимуть про архітекtonіку.

Глибоке осмислення набутого людством літературно-естетичного досвіду міститься у трактаті Арістотеля «Поетика» (з 335 до н. е.). Англоамериканський дослідник античної спадщини Р. Янко (R. Janko) цілком справедливо вважає, що ця праця стала найпершою в галузі теорії літератури з-поміж тих, що збереглися [17, с.19]. У «Поетиці» автор успішно реалізував спроби щодо структурування і систематизації літературно-теоретичних категорій. Ідеї системності і цілісності просякають усю арістотелівську «Поетику»: «Для прекрасного – і живої істоти, і всякої речі, що складається з будь-яких частин, – треба, щоб ці частини не тільки були впорядковані, але й мали не випадково взятую величину. Адже прекрасне виявляється у величині і порядку» [2, с.51].

Теоретичні міркування Арістотеля про прекрасне доповнюються розробкою понять «єдність» і «ціле». «В інших наслідувальних мистецтвах єдність полягає у відтворенні чогось одного; так і фабула, коли вона є наслідування дії, повинна відтворювати одну – і до того ж суцільну – дію, а частини подій повинні бути так сполучені, щоб з перестановкою або упущенням будь-якою частини порушувалося і мінялося ціле, бо те, що своєю наявністю або відсутністю не вносить помітних змін, не становить органічної частини цілого» [2, с.52]. Арістотель, за суттю, підготував основу для формування поняття «архітекtonіка», не використовуючи сам термін. Давньогрецький мислитель підкреслював, що важливі не тільки структурні складові твору, але й зв'язки між ними. Так само, особлива вага надається не стільки віршовим розмірам, скільки способам висловлення – тобто сполученню віршових розмірів. У «Поетиці» також створено основу для формування теорії жанрів за їхніми функціональними ознаками. Ці окреслені та інші положення арістотелівської поетики стали предметом рецепції в давньоримській античності, у добу Відродження і Просвітництва, упродовж XIX-XX століть.

Прибічник і продовжувач міметичної теорії Арістотеля – давньоримський вчений-енциклопедист і архітектор Марк Вітрувій (Marcus Vitruvius, бл. 80-70 рр. до н. е. – бл. 15 р. до н.е.). Так само, як Арістотель, Вітрувій сповідував концепцію виникнення мистецтва, зокрема архітектури, з наслідування природі. Нагадаємо, що антична наука мала універсальний характер. Вузькі спеціалізації з'являлися набагато пізніше. Тому Вітрувій брав до уваги наукові надбання з різних галузей. Відповідно, і здобутки Вітрувія широко використовувались у розмаїтих наукових царинах.

Трактат Вітрувія «Десять книг про архітектуру» (*De architectura libri decem*, між 30-20 рр. до н.е.) ледь не єдиний з архітектури, що зберігся з часів античності. Від доби Відродження ця праця стала сприйматися як перша книга з архітектурної теорії та як основне джерело з канонів класичної архітектури [19].

Давньоримський автор виклав теорію пропорцій, символом якої став малюнок у численних варіаціях виконання під назвою «Вітрувіанська людина». Вітрувій виходив з універсально-об'єктивного значення числових закономірностей і пропорційного співвідношення як в будові людини, так і Всесвіту. За принципом відповідностей Вітрувій виводить три головні закони архітектури – міцність (витривалість), користь (зручність), краса [22, с.17]. Вони мали універсальну природу і могли застосовуватись до мистецьких творів різних видів. При цьому в аналіз особливостей архітектури Вітрувій активно залучав категорії античної риторики і музичного мистецтва.

З означених трьох головних законів – міцність, користь, краса – Вітрувій виводить і саме поняття «архітектоніки» як будівельного мистецтва. Особливо важливими в міркуваннях давньоримського автора стали думки про незастережні взаємозв'язки між внутрішнім змістом споруди та її зовнішнім оформленням. Це оформлення, за триадою Вітрувія, повинно мати не лише практичну, але й художню вартість. Така позиція створила органічні умови для подальшої універсалізації поняття «архітектоніка» і його широкого застосування в мистецтвознавстві взагалі та в літературознавстві зокрема.

У добу Відродження посилюються уявлення про відносну естетичну незалежність літературного твору від об'єктивної реальності. Певна автономність витвору мистецтва пов'язана, насамперед, з його цілісністю і єдністю структурних елементів. Англійський поет і теоретик літератури П. Сідні (Philip Sidney, 1554-1586) у видатному трактаті «Захист поезії» («*The Defence of Poesy*»; також відомому як «Захист поезії або апологія поезії» – «*Defence of Poetry or An Apology for Poetry*») уявляв поетичного автора як творця. Особливого значення мала концепція метафоричності мови. П. Сідні наполягав на тому, що поезія нагадує «картину, що промовляє». Тому особлива роль відводиться гармонії всіх складових частин твору [див.: 21]. Типово, як для доби Відродження, у доктрині П. Сідні категорії «творіння», «цілісності», «гармонії» мають античну генезу і співвідносяться з уявленнями про архітектоніку твору. П. Сідні виокремлював три види поезії: 1) головна – релігійна поезія, що наслідувала сакральну досконалість; 2) філософська; 3) творча, що написана правильно, повчає і приносить радість [21]. Такі уявлення перегукуються з законами Вітрувія про міцність, користь і красу мистецького витвору і одночасно створюють ґрунт для класицистичних уявлень про досконалість естетичних об'єктів.

Дж. Паттенхем (George Puttenham, 1529-1590) у трьохтомній праці «Мистецтво англійської поезії» (The Arte of English Poesie, 1589) розглядає: 1) поетів і поезію; 2) пропорцію; 3) прикраси (орнаменти) [див.: 20]. Після викладу загальної історії поетичного мистецтва Дж. Паттенхем характеризує різні засоби міри у віршах. Розглядаються метр, цезура, рима та інші. Приклади вдалих пропорцій автор ілюструє геометричними діаграмами. Третя частина присвячена фігурам мовлення і стильовим особливостям. Гармонійність і орнаментальність поетичного тексту, на думку Дж. Паттенхема, ґрунтується на точності і структурованості. Для більшої доказовості ця теза супроводжується порівняннями метричних форм з арифметичною, геометричною і музичною структурами. Особливого значення надається довжині віршів і строф. Їхні кількісні виміри безпосередньо пов'язані з особливостями поетичного стилю і жанру. Ця теза від Дж. Паттенхема залишається актуальною для вивчення архітекτονіки і жанрової дифузії.

У добу Просвітництва відбувається науково-філософське збагачення поняття «архітектоніка». Німецький мислитель І. Кант (Immanuel Kant, 1724-1804) звертається до цієї категорії як до ключової в процесі організації універсальної системи. Безпосереднє визначення архітектоніки міститься в роботі «Критика чистого розуму» (Kritik der reinen Vernunft, 1781). У третьому розділі «Архітектоніка чистого розуму» І. Кант подає таку дефініцію: «Під архітектонікою я розумію мистецтво [побудови] систем. Позаяк [саме] систематична єдність є тим, що вперше перетворює звичайне знання на науку, тобто з простого агрегату знань на систему, то архітектоніка є вчення про Наукове в нашому пізнанні взагалі, і, отже, вона необхідно належить до методології» [7, с.470]. Архітектоніка, за І. Кантом, наближається не лише до уявлень про системність і ціле. Архітектонічні властивості набувають ознак сталих закономірностей. Випадково сприйнята спорідненість, «немовби навмання», носить суто технічний характер [7, с.478]. Натомість архітектоніка посилює істотні і сутнісні взаємозв'язки між елементами системи.

Тлумачення архітектоніки І. Кантом і Гегелем стало рецептивною складовою в загальнокультурологічних працях О. Шпенглера (1880-1936), Н. Гартмана (1882-1950), Р. Інгардена (1893-1970), Д. Лукача (1885-1971), М. Мерло-Понті (1908-1961), Ж.-П. Сартра (1905-1980), Ж. Делеза (1925-1995), Х.-У. Гумбрехта (нар. 1948) та багатьох інших.

У посмертно виданому творі Н. Гартмана «Естетика» (1953) наголошується на тому, що архітектонічна форма виростає на ґрунті традицій: «Традиція форми і відчуття форми зберігаються в силу того, що саме відчуття форми підтримується традицією» [3, с.284]. Архітектонічна форма, на думку Н. Гартмана, корелює з загальною духовною формою. Знову підкреслюється, що всі архітектонічні елементи несуть важливе і неоднозначне семантичне навантаження.

Р. Інгарден, представник феноменологічної естетики [4], розробив концепцію про багатшаровість мистецького твору. Це стосується творів літератури, архітектури і живопису. «З матерії і форми окремих планів випливає суттєвий внутрішній зв'язок між усіма планами, через це – власне формальна цілісність самого твору» [1, с.141]. Завдяки їй гармонізуються усі елементи горизонтального (послідовність розгортання тексту) і

вертикального вимірів (мовленнєво-звуковий шар, зміст, предметне зображення, образи). Р. Ингарден посилює універсальне значення архітекtonіки, поширюючи його на різні види мистецтва. Цей процес пов'язаний ще й з тим, що польський дослідник активно оперує категоріями «схематичність» і «конкретизація». Взаємодія цих понять характеризує особливості не лише літературних творів, але й творів архітектури і живопису.

Поняття «архітекtonічне начало», «архітекtonічний принцип» та інші активно використовував Д. Лукач. Угорський дослідник розмірковував про панування архітекtonічного принципу і виводив його ужиток за межі архітектури.

Французькі дослідники М. Мерло-Понті, Ж.-П. Сартр, Ж. Делез займалися вивченням «структури» в різних аспектах. Саме у французькій національній традиції поняття «структура» заміщує «архітекtonіку». Це пояснюється відчутним впливом спочатку структуралізму, а потім – постструктуралізму. Практика наближення понять «архітекtonіка» і «структура» зафіксована в багатьох енциклопедично-довідникових виданнях Франції.

Теоретичне осмислення архітекtonіки посилювалося безпосередньо практикою застосування цього поняття. До прикладу, багато дослідників намагалися вирішити проблему «втраченої архітекtonіки» такого твору, як «Слово о полку Ігоревім» [8]. Власний варіант архітекtonічного поділу наявної редакції запропонував Іван Огієнко (1882-1972). Він взяв за основу особливості віршування і сюжетного розвитку у «Слові» для створення його художньої реконструкції. Тим самим практично втілювалася ідея, за якою архітекtonіка пов'язує усі змісто-формальні елементи. Такий підхід допоміг І. Огієнкові виконати і власний оригінальний поетичний переспів за назвою «Слово про Ігорів похід» [11]. Цей варіант віршованого переспіву доводить надзвичайну увагу І. Огієнка не лише до теоретичного осмислення архітекtonіки, але й до конкретного її втілення з метою створення естетичної єдності.

На сучасному етапі особливої актуальності набуває чітке визначення термінологічних меж ужитку поняття «архітекtonіка» поряд з термінами «композиція» і «структура». Деякі вітчизняні сучасні дослідники не відчувають необхідності розмежування понять «архітекtonіка» і «композиція». Для багатьох науковців за межами теоретико-літературознавчого поля диференціація термінів «архітекtonіка» і «композиція» не бачиться принциповою.

Так, А. Рудковська часто використовує формулу, за якою архітекtonіка і композиція сприймаються ледь не єдиним поняттям: «Предметом дослідження стали композиційно-архітекtonічна структура французької готичної новели; провідні текстові категорії та їх роль у формуванні готичної текстової структури» [12]. Формула «композиційно-архітекtonічна структура» викликає ряд зауважень. За таким підходом можна вбачати у структурі твору окремих композиційно-архітекtonічний рівень. І тоді композиція ледь не об'єднується з архітекtonікою.

Однак вжиток формули «композиційно-архітекtonічна структура» відчутно спростовується в подальших твердженнях дослідниці: «французька готична новела – це наративний текст особливого типу зі стійкою ускладненою композиційною структурою, що обумовлюється доміантною роллю категорії художньої події, структурні компоненти якої – передподія, власне готична подія та постподія – визначають особливос-

ті як кожного з композиційних рівнів – змістового (власне композиційного), формально-змістового (рівень композиційно-мовленнєвих форм), формального (архітектонічного) та образного, так і особливості лінгвостилістичної організації твору» [12]. За цим твердженням, архітектоніка і композиція ніби розмежовуються. Сприйняття композиції наближується до змістового рівня, а архітектоніка – до формального. Та попри таку поляризацію фактично стверджується, що архітектоніка виступає лише одним із рівнів композиції. Тоді поняття співвідносяться за принципом: композиція – загальне, всеохопне, а ось архітектоніка – окреме, тільки один із рівнів композиції. З подібними судженнями важко погоджуватись.

Розмивання понятійної сутності архітектоніки і композиції, нівелювання дефініційних меж між ними суперечать усталеним європейським і світовим традиціям. Дещо непродуманий чи виважено непринциповий ужиток термінів «архітектоніка» і «композиція» деформують уявлення про науковий зміст цих понять. Досить часто твердження, за яким стирається принципова відмінність між архітектонікою і композицією, стають демонстрацією невисокого рівня теоретичної культури дослідників, їхнього довільного використання таких складних і неоднозначних понять.

Доречно наголосити на тому, що архітектоніка впорядковує загальну цілісність тексту і твору шляхом гармонійного співвіднесення усіх змістовно-формальних елементів, а композиція налагоджує внутрішню організацію матеріалу шляхом його послідовного введення в текст твору. Архітектоніка визначає і корелює вибір окремих елементів в аспекті загальної організації тексту. Наявність чи відсутність тих чи інших елементів, специфіка їхнього функціонального призначення встановлюють особливості структури. Композиція реалізується через якості послідовності і підпорядкованості у внутрішньому розташуванні конкретно наявних структурних елементів тексту чи твору.

А ось у сучасній архітектурній науці зберігаються традиційні уявлення про мистецьку архітектонічну завершеність споруди. Особливо це стосується сакральних будівель: «В архітектурі храму світло – явище архітектонічне, взаємодіючи з поверхнями і формами святині, виконує роль формотворчого і комунікативного елементу просторової структури храму» [16]. Архітектоніка тлумачиться як така, що забезпечує гармонійне поєднання матеріально-формальних і змістовно-символічних елементів.

Архітектоніка в сучасних науках вивчається комплексно. Її особливості відстежують у порубіжних площинах: «Дослідження проводиться автором на межі кількох наукових напрямків, а зокрема: дослідження аспектів архітектоніки сакральних храмових споруд та їх символічно-образного вираження в історії та теорії архітектури» [5].

З-поміж домінант «формування архітектоніки баневої структури» автор виділяє принципи збереження, єдності, відповідності, виразності [5]. Такі тези можна вважати універсальними. Перелічені засадничі якості становлять головний методологічний ґрунт для сприйняття архітектоніки будь-якого витвору мистецтва. Подальші міркування важливі не лише для вивчення архітектури, але й для інших мистецьких явищ: «Архітектоніка баневого простору в структурі української церкви виражена співвідлегліс-

тю та співзалежністю внутрішніх і зовнішніх об'ємів як в площинному, так і у висотному вимірах» [5]. Категорії «співвідлеглисть», «співзалежність», а також «взаємозв'язок», «взаємообумовленість» між внутрішніми і зовнішніми елементами у структурі твору варто вважати найбільш прийнятними для характеристики змістової сутності поняття «архітектоніка».

Особливої уваги заслуговує думка про близькість семантичного наповнення терміну «архітектоніка» в архітектурній і літературознавчій науках. «Архітектоніка літературного твору, яка розглядається в міфопоетичному контексті, виявляє властивості, спільні для явищ літератури й архітектури» [6]. Універсальність поняття розширює його функціональне застосування в дослідженнях різних галузевих і тематичних спрямувань. Також забезпечується збереження первинного змісту поняття.

У сучасному вітчизняному журналістикознавстві пропонується вважати архітектоніку основою критеріїв для оцінки видань [13; 15]. Саме поняття визначається як таке, що забезпечує цілісність журналістського продукту: «Архітектоніка охоплює структуру і композицію, поєднує смисловий, структурний та зображальний аспекти видання через змістові та конструктивні зв'язки» [15]. За такого підходу досить вдало побудована ієрархія понять. Архітектоніці цілком виправдано відводиться роль елемента, що забезпечує загальну цілісність інформаційного продукту, який може бути різним за обсягом і масштабом. В. Шевченко зауважує: «Спорідненість функцій архітектоніки в різних галузях дає змогу користуватися працями вчених з мистецтвознавства, архітектури, історії, формоутворення, дизайну і, зрозуміло, оформлення друкованих видань, зокрема, книг» [15]. До вказаного ряду доречно додати інші гуманітарні науки, зокрема теорію літератури.

В українській лінгвістиці архітектоніка теж розглядається як складне і багатопланове поняття. «За тематичною ознакою «пам'ять» належить до антропоморфних ментальних концептів, що за своєї загальнолюдської універсальності позначений і національними рисами. Він має складну архітектоніку, в якій виділяємо поняттєвий, ціннісний і образний компоненти» [10]. Передбачається, що між названими компонентами існують стійкі функціональні взаємозв'язки.

В юридичній площині поняттям «архітектоніка» послуговуються, наприклад, для визначення особливостей авторського права на літературні і художні твори з урахуванням специфіки правового поля Європейського союзу і України. «Порівняльно-правове дослідження» [14] деталізує складові авторського права та їх взаємодію.

У науковому дискурсі з плином часу відбуваються цілком природні процеси переосмислення і модифікації понять чи термінів. Оновлюється і збагачується зміст дефініцій, уточнюються смислові моменти визначень. Такі явища зумовлені потребою пошуків заради більш адекватного й об'єктивного застосування окремих термінів. Та, на жаль, нові варіанти тлумачення часто «розмивають» семантичне ядро поняття. І тоді виникає необхідність уточнення змісту термінів, щоб вдало ними оперувати в ході дослідження. Такі міркування окреслюють загальні закономірності, що виявляються в концептуальній еволюції поняття «архітектоніка».

Аналіз особливостей формування уявлень про архітекtonіку та подальшу їхню еволюцію в діахронному аспекті доводить факт універсалізації поняття. Архітекtonіка стала цілком прийнятним і органічним терміном для вивчення багатьох видів мистецтва і для різноманітних галузей науки.

Список використаних джерел і літератури:

1. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької. Львів: Літопис, 1996. 633 с. (Слово. Знак. Дискурс).
2. Арістотель. Поетика. Київ: Мистецтво, 1967. 134 с. (Пам'ятки естетичної думки).
3. Гартман Н. Эстетика / пер. с нем. Т.С. Батищевой [и др.]; под ред. А.С. Васильева. Киев: Ника-Центр, 2004. 639 с. (Для научных библиотек).
4. Гірняк М. Феноменологічна концепція Романа Інгардена в контексті теорії літературної комунікації. *TeKa Komisji polsko-ukraińskich związków kulturowych*. OL PAN. 2011. С. 22-31.
5. Гнідець Р.Б. Вплив конструктивних факторів на архітектуру українських баневих церков: автореф. дис. ... канд. архіт.: 18.00.01. Львів, 2002. 18 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124005687>
6. Захарова А.Л. Поетика храму у творах художньої літератури (на матеріалі романів У.Голдінга «Шпиль» і Ю. Місіми «Золотий храм»): автореф. дис. ... канд. філософ. наук: 10.01.06. Донецьк, 2004. 19 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124035011>
7. Кант І. Критика чистого розуму / пер. з нім. та приміт. І. Бурковського. Київ: Юніверс, 2000. 504 с.
8. Кремінь Т.Д. «Слово о полку Ігоревім»: до питання втраченої архітекtonіки. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]*. Сер.: Філологія. Літературознавство. 2012. Вип. 181. Том 193. С. 44-48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufl_2012_193_181_11.
9. Кузьменко В.В., Боняк В.О., Сердюк І.А. Теоретичні основи соціальних наукових проєктів античності. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 96 с.
10. Купіна Я.В. Вербалізація концепту «пам'ять» в українській літературній мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Харків, 2011. 20 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/aref/20120411000852>.
11. Огієнко І. (митрополит Іларіон). Слово про Ігорів похід. Київ: Наша культура і наука, 2005. 316 с. (Вид. проєкт Фондації ім. митрополита Іларіона (Огієнка) «Запізніле ворота»). Серія 2: «Зарубіжні першодруки». Том 4).
12. Рудковська А.Ю. Лінгвопоетичні особливості французької готичної прози (на матеріалі творів ХVIII-ХІХ століть): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.05. Київ, 2006. 20 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124020135>.
13. Серажим К.С. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітекtonіка, варіативність (на матеріалах сучасної газетної публіцистики): монографія. Київ: Видавець Паливода А.В., 2010. 351 с.
14. Стреля М.І. Авторське право на літературні й художні твори в Європейському Союзі та Україні: порівняльно-правове дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2011. 20 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/aref/20120315000000>.
15. Шевченко В.Е. Архітекtonіка сучасного українського газетного видання (системна організація та закономірності розподілу елементів): автореф. дис. ...

2. Інтерпретація ідей Івана Огієнка як письменника, літературознавця, публіциста

- канд. філол. наук: 10.01.08. Київ, 2002. 19 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124001785>.
16. Яців М.Б. Архітектурно-просторова організація світлового середовища української церкви: автореф. дис. ... канд. архіт.: 18.00.01. Львів, 2002. 19 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124001819>.
 17. Aristotle: Poetics, with the Tractatus Coislinianus, reconstruction of Poetics II, and the fragments of the On Poets : translated by Richard Janko. Indianapolis, Indiana: HACKETT PUBLISHING COMPANY, 1987. 239 p. URL: <https://www.amazon.com/Poetics-Tractatus-Coislinianus-Reconstruction-Fragments/dp/0872200337>.
 18. Kraut, Richard. Plato. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2017 ed.). Metaphysics Research Lab, Stanford University. URL: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2017/entries/plato/>
 19. Krufft, Hanno-Walter. A History of Architectural Theory from Vitruvius to the Present. New York: Princeton Architectural Press, 1994. 832 p.
 20. Puttenham, George. The Arte of English Poesie. *Electronic Text Center, University of Virginia Library*. URL: <https://web.archive.org/web/20081012044941;http://etext.lib.virginia.edu/toc/modeng/public/PutPoes.html>.
 21. Sidney, Philip. A Defence of Poesie and Poems. CASSELL & COMPANY, Limited: LONDON, PARIS & MELBOURNE. 1891. 192 p. URL: <https://www.gutenberg.org/files/1962/1962-h/1962-h.htm>
 22. Vitruvius. The Ten Books on Architecture / Translated by Morris Hicky Morgan. Cambridge Harvard University Press. London: Humphrey Milford Oxford University Press, 1914. 331 p. URL: <https://www.chenarch.com/images/arch-texts/0000-Vitruvius-50BC-Ten-Books-of-Architecture.pdf>.

References:

1. Antolohiia svitovoi literaturno-krytychnoi dumky XX st. (1996) / za red. M. Zubrytskoi. Lviv: Litopys. 633 s. (Slovo. Znak. Dyskurs). [in Ukrainian].
2. Aristotel. Poetyka. Kyiv: Mystetstvo, 1967. 134 s. (Pamiatky estetychnoi dumky). [in Ukrainian].
3. Hartman, N. (2004). Estetyka / per. s nem. T.S. Batyshchevoi [y dr.]; pod red. A.S. Vasyleva. Kyev: Nyka-Tsentr. 639 s.
4. Hirniak, M. (2011). Fenomenolohichna kontseptsiiia Romana Ingardena v konteksti teorii literaturnoi komunikatsii. *Teka Komisji polsko-ukraińskich zwiqzków kulturowych. OL PAN*. S. 22-31. [in Ukrainian].
5. Hnidets, R.B. (2002). Vplyv konstruktyvnykh faktoriv na arkhitekturu ukrain-skykh banevykh tserkov : avtoref. dys. ... kand. arkhit.: 18.00.01. Lviv. 18 s. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124005687>[in Ukrainian].
6. Zakharova, A.L. (2004). Poetyka khramu u tvorakh khudozhnoi literatury (na materialy romaniv U.Holdinha «Shpyl» i Yu.Misimy «Zoloty khram»): avtoref. dys. ... kand. filosof. nauk: 10.01.06. Donetsk. 19 s. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124035011>[in Ukrainian].
7. Kant, I. (2000). Krytyka chystoho rozumu / per. z nim. ta prymit. I. Burkovskoho. Kyiv: Yunivers. 504 s.
8. Kremin, T.D. (2012). «Slovo o polku Ihorevim»: do pyttannia vtrachenoj arkhitektoniky. *Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnogo universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu «Kyievo-Mohylianska akademiia»]*. Ser.: Filolohiia.

- Literaturoznavstvo*. Vyp. 181. T. 193. S. 44-48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufl_2012_193_181_11 [in Ukrainian].
9. Kuzmenko, V.V., Boniak, V.O., Serdiuk, I.A. (2020). Teoretychni osnovy sotsialnykh naukovykh proektiv antychnosti. Dnipro: Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav. 96 s. [in Ukrainian].
 10. Kupina, Ya.V. (2011). Verbalizatsiia kontseptu «pamiat» v ukrainskii literaturnii movi : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01. Kharkiv. 20 s. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/aref/20120411000852> [in Ukrainian].
 11. Ohienko, I. (mytropolyt Ilarion). (2005). Slovo pro Ihoriv pokhid. Kyiv : Nasha kultura i nauka. 316 s. (Vyd. proekt Fundatsii im. mytropolity Ilariona (Ohienka) «Zapiznile vorottia». Serii 2: «Zarubizhni pershodruky». Tom 4. [in Ukrainian].
 12. Rudkovska, A.Yu. (2006). Lihvopoetychni osoblyvosti frantsuzkoi hotychnoi prozy (na materialy tvoriv XVIII-XIX stolit) : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.05. Kyiv. 20 s. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124020135> [in Ukrainian].
 13. Serazhym, K.S. (2010). Dyskurs yak sotsiolinhvalne yavyshe: metodolohiia, arkhitektonika, variatyvnist (na materialakh suchasnoi hazetnoi publitsystyky): monohrafiia. Kyiv: Vydavets Palyvoda A. V. 351 s. [in Ukrainian].
 14. Strelia, M.I. (2011). Avtorske pravo na literaturni y khudozhni tvory v Yevropeiskomu Soiuzi ta Ukraini: porivnialno-pravove doslidzhennia: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.03. Odesa. 20 s. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/aref/20120315000000> [in Ukrainian].
 15. Shevchenko, V.E. (2002). Arkhitektonika suchasnoho ukrainskoho hazetnoho vydannia (systemna orhanizatsiia ta zakonomirnosti rozpodilu elementiv): avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.01.08. Kyiv. 19 s. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124001785> [in Ukrainian].
 16. Yatsiv, M.B. (2002). Arkhitekturno-prostorova orhanizatsiia svitlovoho seredyshcha ukrainskoi tserkvy: avtoref. dys. ... kand. arkhit.: 18.00.01. Lviv, 19 s. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124001819> [in Ukrainian].
 17. Aristotle. (1987). Poetics, with the Tractatus Coislinianus, reconstruction of Poetics II, and the fragments of the On Poets : translated by Richard Janko. Indianapolis, Indiana: HACKETT PUBLISHING COMPANY. 239 p. URL: <https://www.amazon.com/Poetics-Tractatus-Coislinianus-Reconstruction-Fragments/dp/0872200337>
 18. Kraut, Richard. Plato. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2017 ed.). Metaphysics Research Lab, Stanford University. URL: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2017/entries/plato/>
 19. Kruff, Hanno-Walter. (1994). A History of Architectural Theory from Vitruvius to the Present. New York: Princeton Architectural Press. 832 p.
 20. Puttenham, George. The Arte of English Poesie. *Electronic Text Center, University of Virginia Library*. URL: <https://web.archive.org/web/20081012044941/http://etext.lib.virginia.edu/toc/modeng/public/PutPoes.html>
 21. Sidney, Philip. (1891). A Defence of Poesie and Poems. CASSELL & COMPANY, Limited: LONDON, PARIS & MELBOURNE. 192 p. URL: <https://www.gutenberg.org/files/1962/1962-h/1962-h.htm>
 22. Vitruvius. (1914). The Ten Books on Architecture / Translated by Morris Hicky Morgan. Cambridge Harvard University Press. London: Humphrey Milford Oxford University Press. 331 p. URL: <https://www.chenarch.com/images/arch-texts/0000-Vitruvius-50BC-Ten-Books-of-Architecture.pdf>

Oleksandr Volkovynskiy, Serhiy Hnatenko

EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF THE CONCEPT «ARCHITECTONICS» IN CULTURAL AND SCIENTIFIC DIMENSIONS

The main aspects of the overall evolution of the concept «architectonics» from the emergence of its prerequisites and the moment of coining to the present day are considered in the paper. It is highlighted that the foundations of the appearance of the concept «architectonics» date back to the era of antiquity in Greece. Plato's and Aristotle's doctrines have been especially instrumental in the formation of the general ideas about systematicity, orderliness, and integrity. Plato's categories «Ideas (Forms)», «Unity», «Harmony», «Universals» would be useful to the following generations of thinkers, who would discuss architectonics. Aristotle emphasized that not only the structural components of a work are important, but also the connections between them. The ancient Greek philosopher basically prepared the foundations of the concept of architectonics without using the term itself. The term «architectonics» appeared in Marcus Vitruvius' treatise «Ten Books on Architecture» (Marcus Vitruvius «De architectura libri decem»). According to the principle of parity Vitruvius derives three main laws of architecture – strength (endurance), utility (convenience), and beauty. They were universal in nature and could be applied to works of art of various kinds.

The next stages of the concept development occurred in the theoretical works by Philip Sidney, George Puttenham. The concept «architectonics» was especially productively developed in the works of Immanuel Kant, Wilhelm von Humboldt, Georg Wilhelm Friedrich Hegel. The concept was further developed in general works on culture studies, including those by Oswald Spengler, Nicolai Hartmann, Roman Ingarden, György Lukács, Maurice Merleau-Ponty, Jean-Paul Sartre, Gilles Deleuze, Hans Ulrich Gumbrecht.

In contemporary literary studies architectonics is generally considered as the ordered overall integrity of the text and work of literature based on the harmonious correlation of all substantive and formal elements. Architectonics determines and correlates the choice of individual elements from the standpoint of the overall organization of the text. The composition is implemented through the qualities of sequence and subordination in the internal arrangement of existing structural elements of the text. The presence or absence of certain elements, the specifics of their functional purpose determine the features of the structure.

Key words: architectonics, composition, art, style, structure, work, text, form, integrity.

Отримано: 18.11.2022 р.